

92/15

KANNSTÖPERI OCH ALIBISM

PROFESSOR BÖÖKS senaste bok (*Betraktelse*, Bonniers, 12: 50) synes mig vara exceptionellt dålig och alltigenom ointressant, men det är inte alldeles lätt att i myllret av brister och svagheter gripa de drag som är mest typiska för eländet. Bök talar själv om den art av propaganda som bygger på ett ensidigt urval av fakta. "En sådan metod är bekväm och har den stora fördelen att den inte kan kritiseras utan genom vidlyftiga, trötta analys och argumentationer; vederläggning är över huvud omöjlig när alla grova oriktigheter undvikits." Ungefär så förhåller det sig med denna skrift; visserligen saknas inte de grova oriktigheterna, men det väsentliga är det godtyckliga urvalet och den tendentiösa presentationen av fakta för att komma fram till vissa teser.

Som vanligt åberopar Bök en rad författare, vilka karaktäriseras med språkets vackraste ord; de är visa, klarsynta, ädla, på en gång genomskådande och lidelsefullt verksamma i det gudas tjänst. Bök har samma uppfattning och hållning som dessa personer då de är som bäst; då och då ger han dem en admonition och klargör alltså att han själv är allra visast, ädlast osv. Läsarens bild av förloppet blir att Bök inte utan blygsamhet ansluter sig till en procession av världens bästa och klokaste för att efter en stund överta ledningen av processionen; det är professor Bök med följe som presenteras.

Att hålla hop följt är inte lätt. Här går sida vid sida den kristne historikern Butterfield, den starkt marxistiskt påverkade Carr, Morgenthau, tysk emigrant i USA och författare till den mest ohöjlt maktpolitiska skrift som under senare år ägnats amerikansk utrikespolitik, diplomaten Kennan, den urkonservative sociologen ryss-amerikanen Sorokin; av äldre gestalter märks Tocqueville, Burckhardt och Hjärne. Vad som utväljes av dessa författare är vissa tankegångar eller enskilda sats; ofta är framställningen totalt missvisande, t. ex. i fråga om Morgenthau och Sorokin; genomgående undanskymts de motsättningar som finns mellan de citerade författarna.

Vilken är då förkunnelsen? Ytlagret består i en allmän maning till försonlighet och förståelse. Man skall inte hata och förfölja andra folk, inte framtvinga hårda fredsslut som skapar bitterhet. Det är alltså saker som alla människor i princip är med på; det svåra är praktiken. Även denna förkunnelse blir i Böoks version olustig. Dels på grund av den krämmande sentimental-

itet och självbelåtenhet med vilken den framförs, dels därför att den presenteras som originell och märkvärdig, något som bara Bök och hans följe hittat på.

Bakom ytförkunnelsen framträder Böoks gamla försvarsposition, relativismen. Alla katter är grå, alla åsikter och handlingar är i verkligt stort perspektiv ungefär likvärdiga. Judeförföljelsen i Tyskland var inte bra, det erkänner Bök, men dessa saker bör man, säger han, inte diskutera. Indignation är något tarvligt, som passar liberaler och andra enklare själar. Underförstått: då Bök prisade Hitler och något förhastat välkomnade honom som Guds och historiens utvalde är det ingenting att bråka om; anpassningen var i själva verket ett uttryck för vishet och relativism, åtminstone rent principiellt.

Men river vi litet i godheten och visheten, uppenbarar sig en helt annan gestalt: den ilske polemikern mot demokrati, beundraren av de starka männen, av diktaturer och envälden. På Kennan och Butterfield bygger Bök, helt med orätt, tesen "att demokratierna genom att förvandla varje väpnad konflikt till ett totalt krig, ett ideologiskt korståg, har infört en absolut förstörande, ja, dödsbringande princip i världsförloppet". Det var främst Wilson som gjorde det första världskriget totalt i denna mening, och Wilsons dåliga exempel lockade sedan andra, även diktatorer (som borde varit immuna mot så dumma tankar), exempelvis Hitler. Det är, hur man än ser på skuldförågan i första världskriget, en förfälskning av märkligt mått. Tyskarna var alltså inte skyldiga till det totala kriget, trots att deras expansionslystnad klarlades i Brest-Litovsk; Wilson, som efter år av tvekan gick till krig och som i det längsta verkade för en mild fred, var det totala krigets upphovsman. Varför: jo, därför att Wilson sade sig kämpa för demokrati och en internationell fredsorganisation och alltså var ideolog; kejsar Wilhelm var inte ideolog i denna mening, och genom detta lilla definitionstrick blir Wilson den ansvarige. Denna tes hör till de grundläggande; på den bygger hela anklagelsen mot demokratin och ursäkterna för diktatorerna.

Ur massan drar jag i det följande fram några markanta dumheter och oriktigheter. Att Tyskland och Österrike inte fick sluta tullunion 1931 såges ha varit avgörande för världsutvecklingen, ty därmed var Hitlers seger given; västmakterna, som motsatte sig tullunionen, är alltså ansvariga för allt som sedan skett. Nu är

33

alla sådana historieskrivningsförsök orimliga, men i detta fall är felet flagrant. "Brünings utrikespolitiska misslyckande fick inrikespolitiska konsekvenser; den nationella oppositionen växte i styrka och vann så stora segrar vid valen att Brüning nödgades träda tillbaka." Det faktiska förloppet var att inga riksdagsval ägde rum vid denna tid; Brüning avsattes genom ett maktbud av Hindenburg, som tillkallade von Papen; vid valen mer än ett år senare hade tullförbundsfrågan med säkerhet ringa eller ingen betydelse. — Ryssland har de bästa utsikterna att vinna det kalla kriget, skriver Bök; några rader senare sägs att denna fråga kan besvaras blott genom en utredning rörande de ekonomiska och tekniska resurserna, och då här ingen säkerhet kan vinnas kan "lekmannen ostört hålla fast vid sinna vittnesbörd och vanligt sunt förnuft". — "Människosläktet är till sin natur krigiskt", sägs det, och av satsen dras de viktigaste konsekvenser; Bök har inte upptäckt det meningslösa i att tala om att mänskligheten är

god eller ond eller krigisk eller fredlig eller kort eller lång. — Karl Martell räddade Europa; Martell betyder hammare; Molotov betyder också hammare — det går alltså galet för Europa (fullt allvar).

Med det ständiga talet om att man inte skall döma och inte kan förutsäga förenas alltså de säkraste domslut och de mest ogenerade profetior. Europa håller på att gå under, påstås i näst sista kapitlet; i det sista kapitlet, "Bekännelse", får man veta att Gud styr världsförloppet (varför då klaga, polemisera och döma) och att Europa kanske räddas av Gud.

HERBERT TINGSTEN

27/5

Den nye amerikanske ambassadörens

första framträdande inför svensk publik var inte alldeles lyckat. Hans tal vid en i förgår anordnad välkomstlunch — utläst till tidningarna av den amerikanska ambassaden — innehöll ett försvar och en motivering för den amerikanska utrikespolitiken som det i huvudsak finns skäl att instämma i, men dessa synpunkter garanterades med nationellt skryt som var föga tilltalande. Påståenden som att historien saknar exempel på "större ståndaktighet, mod, uppoffring och fantasi" än den amerikanska utrikespolitiken under senare år är i och för sig tveklakliga, och sådana karaktäristiker är i varje fall behagligare då de inte framförs av vederbörande lands officiella representant. Varningen mot att gå till överdrift i kritiken av McCarthys verksamhet var pinsam; det är svårt att tänka sig en överdriven kritik på denna punkt, och i varje fall borde den uttalade varningen ha förenats med ett klart fördomande av den gemena agitation det här gäller. Att mr Cabot i Amerika tagit position mot McCarthy och hans anhang har i Sverige förskaffat honom en goodwill som han inte bör prata bort.